

ня і не враховуються при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів, і обсягом власних доходів місцевих бюджетів. Інші видатки доцільно фінансувати за рахунок закріплених доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів, що дасть змогу уникати зустрічних фінансових потоків і посилити контроль за використанням коштів та наданням трансфертів;

- покласти в основу бюджетного вирівнювання нормативи соціальних стандартів надання громадянам послуг;
- ініціювати внесення змін до Бюджетного кодексу України: у ст. 86, ч. 1 замінити “соціальних послуг” (пункт 1) і “основних соціальних послуг” (пункт 2) на словосполучення “громадських послуг”, у ст. 98, ч. 3, пункт 2) замінити “споживачів соціальних послуг” на “споживачів громадських та соціальних послуг”.

5. З метою заохочення територіальних громад до наповнення бюджетів, передусім у частині доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, і збільшення частки видатків, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів:

- встановити частку відрахувань від надходжень з податку на доходи фізичних осіб до другого кошика доходів місцевих бюджетів;
- включити до переліку видатків першого кошика видатки на соціальний захист, соціальне забезпечення, культурно-

мистецькі та спортивні заходи, а також видатків на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що переходять у комунальну власність.

6. З метою подальшої децентралізації бюджетної системи:

- упорядкувати вживання норм “міжбюджетні трансферти”, “міжбюджетні відносини” у різних законодавчих актах;
- розробити заходи (формування механізму, визначення відповідальних, формування інформаційної, кадрової та технічної бази) щодо встановлення прямих відносин між Державним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл і селищ.

Література

1. Вишняков С.В. Місцеві бюджети / С.В. Вишняков // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 11–17.
2. Каун О.Б. Концептуальні засади формування механізму міжбюджетних відносин в Україні / О.Б. Каун // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 31–38.
3. Суховірська О.Б. Фінансові ресурси місцевих органів влади О.Б. Суховірська // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 61–67.
4. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України ; [за ред. О.Г. Осауленка]. – К. : Консультант, 2009. – 486 с.

УДК 338.2

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Шатило О.А.

аспірант Національної академії державного управління при Президентові України

Annotation

The article describes the basic financial-economic forms of improving of innovative-investment policy in Ukraine, among which: technological parks, free economic areas and also non-government funds of pensions. The present and potential sources of financing of innovative-investment activity are analyzed.

Анотація

У статті розкрито основні фінансово-економічні форми реалізації інноваційно-інвестиційної політики в Україні, до яких зараховано: технологічні парки, спеціальні економічні зони в цілому, а також недержавні пенсійні фонди. Проаналізовано наявні та потенційні джерела фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності.

Ключові слова

Фінансово-економічні форми, інноваційно-інвестиційна діяльність, спеціальні (вільні) економічні зони, технологічні парки.

І. Вступ

У світовій практиці, держави котрі успішно освоюють передові досягнення науки, є локомотивами економічного розвитку. Відтак, вони формують власну систему залучення, створення та впровадження інновацій у виробництво. При цьому наявність власних корисних копалин не відіграє ключової ролі у їх поступі, хоча і є важливим фактором забезпечення національної економічної самодостатності. Лише завдяки створенню дієвої економічної системи, заснованої на інноваційних досягненнях, такі

держави більше ніж успішно конкурують на міжнародному ринку. При формуванні національної інноваційної політики важливе значення надається фінансово-економічним інструментам. Так, за рахунок створення спеціальних (вільних) економічних зон (далі – С (В) ЕЗ), технологічних парків (далі – ТП), інших організаційних форм стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності з одночасним упровадженням диверсифікованих пільг та преференцій для визначеної сфери країни мають змогу випереджальними темпами інтегруватись до світового економічного простору, здобуваючи собі доступ до ринків та технологій, на розробку яких власними силами довелось би витратити не один десяток років. Таким шляхом пішли В'єтнам, Гонконг (наразі провінція Китаю, однак на початку реформ – практично автономний суб'єкт міжнародного права), Індія, Китай, Малайзія, Південна Корея, Сінгапур, Тайвань, котрі досягли неабияких позитивних економічних зрушень. Відтак, створення дієвих фінансово-економічних форм впливу на формування інноваційно-інвестиційного ринку і, як наслідок, забезпечення стійкого економічного розвитку на інноваційній основі є наразі актуальним завданням для України, де впроваджені реформи не дали позитивних результатів.

Питання формування та розвитку інноваційно-інвестиційної сфери досліджені у працях вітчизняних дослідників Л. Антонюк, Ю. Бажала, В. Бодрова, В. Гейця, М. Герасимчука, Б. Губського, О. Задорожної, Б. Кваснюка, О. Кілієвича, О. Колосова, О. Мертенса, А. Максюті, М. Миколайчука, С. Пирожкова, А. Поручника, І. Розпутенка, В. Савчука, Н. Чухрай, В. Юрчишина, Ю. Яковця; зарубіжних – Д. Дайкера, П. Друкера, Б. Лессера, К. Мейєра, Х. Рігса, Б. Твісса, Д. Тідда та багатьох інших. У дослідженнях зазначених авторів розкриваються питання становлення та розвитку інноваційної сфери економіки як у розвинутих країнах, так і в країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, визначаються основні аспекти інноваційного процесу. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування цілісної національної системи фінансово-економічних форм впливу на інноваційно-інвестиційний ринок.

II. Постановка завдання

Метою статті є розкриття сучасних джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності, виділення основних фінансово-економічних форм впливу на формування вітчизняного інноваційно-інвестиційного ринку та проведення аналізу результативності їх застосування в Україні.

III. Результати

Розвиток вітчизняного інноваційно-інвестиційного ринку впродовж усієї доби існу-

вання новітньої незалежної України був неоднозначним. Хоча сутність інвестиційної та інноваційної діяльності та їх складові елементи були визначені Законом України “Про інвестиційну діяльність” ще в 1991 р. [2], реального суттєвого зв'язку між інвестиціями та інноваціями не існувало аж до прийняття Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, яким закріплювалась організаційно-правова форма “технологічний парк” з упровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції, і на основі якого пізніше почали створюватись технопарки.

У ст. 6 Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” визначено види державної фінансової підтримки, що є ідентичними з визначеними ст. 17 Закону України “Про інвестиційну діяльність”. Окрім прямої підтримки, відповідно до ст. 7 зазначеного Закону, технологічним паркам державою надаються цільові субсидії у вигляді: звільнення від ввізного мита при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні; податкового векселя на суми податкового зобов'язання, при імпорті нових устаткування, обладнання та комплектуючих з відстрочкою погашення; суми податку на прибуток, одержаного при реалізації проектів технологічних парків. Відповідно до Закону зазначені суми податків, що нараховуються при виконанні проектів технологічних парків, останні не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків [3].

Однак статистичні дані свідчать про недостатню результативність діяльності ТП. У 2007 р. в рамках виконання проектів технологічних парків було реалізовано інноваційної продукції на 2557,2 млн грн, з них на зовнішньому ринку – 311,7 млн грн. Витрати на наукові дослідження в межах реалізації проектів технологічних парків у 2007 р. становили 24,5 млн грн, що дорівнювало 2,5% від загальнодержавного показника. За даними Державного комітету статистики України, обсяг реалізованої промислової продукції в 2007 р. становив 720,7 млрд грн [10], відтак, частка технопарків у загальному обсязі реалізації дорівнювала 0,4%. Причиною низької активності технологічних парків, крім усього іншого, була і відміна у 2005 р. непрямой підтримки у вигляді митних пільг та преференцій. Хоча через рік пільговий митний режим для технопарків і було поновлено, негативний вплив нестабільності законодавства дався взнаки. Ми впевнені, що, незважаючи на непереконливі поточні показники,

діяльність технологічних парків є перспективною і, саме на їх основі, можливо, і потрібно зробити технологічний прорив національної економіки.

Отже, на наше переконання, технологічні парки є цілісною фінансово-економічною формою впливу на формування національного інноваційно-інвестиційного ринку.

Як зазначалось на початку дослідження, у світовій практиці найбільш дієвим фінансово-економічним механізмом впливу на формування інноваційної складової економіки та забезпечення випереджального економічного зростання у цілому є спеціальні (вільні) економічні зони, разючі результати від впровадження яких отримав ряд країн світу. Варто зазначити, що інструмент С (В) ЕЗ використовують не лише країни, що розвиваються, а й високорозвинуті держави, наприклад, США, де існує близько 200 вільних економічних зон, що є додатковим підтвердженням їх ефективності. Сьогодні у світі існує понад 800 С (В) ЕЗ. На ці осередки підприємництва припадає 8% загального світового торгового обороту [5, с. 25].

Згідно зі ст. 3 Закону України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон”, в Україні можуть створюватись спеціальні (вільні) економічні зони різних функціональних типів: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристсько-рекреаційні, страхові, банківські тощо [1].

Постанова Кабінету Міністрів України “Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” наводить загальну характеристику видів С (В) ЕЗ, з них особливу зацікавленість у контексті тематики нашого дослідження викликають науково-технічні зони, котрі визначаються як ВЕЗ, спеціальний правовий режим яких орієнтований на розвиток наукового й виробничого потенціалу, досягнення нової якості економіки через стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень з подальшим впровадженням результатів наукових розробок у виробництво. Вони можуть існувати у формі регіональних інноваційних центрів-технополісів, районів інтенсивного наукового розвитку, високотехнологічних промислових комплексів, науково-виробничих парків (технологічних, дослідних, промислових, агропарків), а також локальних інноваційних центрів та опорних інноваційних пунктів [4].

Однак в Україні при створенні ВЕЗ у 2000 р. та територій пріоритетного розвитку (далі – ТПР) чомусь не врахували необхідності впровадження науково-технічних зон, а основну увагу було приділено утворенню СЕЗ і ТПР, котрі характеризуються як зовнішньо-

торговельні, комплексно-виробничі та туристично-рекреаційні зони [6, с. 58].

Навіть не заглиблюючись в економічні показники роботи СЕЗ і ТПР, а лише проаналізувавши правові засади діяльності, можна було заздалегідь спрогнозувати результат їх роботи. Наприклад, у ст. 3 Закону України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області” від 03.12.1999 р. № 1276-XIV, до сфер економічної діяльності, на які поширюється зазначений Закон, входять, крім інших, харчова промисловість, обробка деревини та виробництво виробів з деревини, будівництво, добувна промисловість тощо. Відтак, впровадження новітніх технологій було лише можливим супутнім результатом функціонування цієї ТПР. І це не одиничний результат, такі галузі можна знайти практично у всіх законів про створення СЕЗ чи ТПР.

СЕЗ/ТПР могли дійсно стати локомотивами економічного зростання, за належного законодавчого забезпечення забезпечити технологічне оновлення національної економіки та її перехід на інноваційну модель розвитку. Однак у 2005 р. інститут спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку було по-суті ліквідовано зі скасуванням для них пільг та преференцій, а також затавровано як “чорні діри” економіки, при тому всіляко забуваючи, що технопарки, котрі утвердились як оптимальні форми стимулювання науково-технічної і виробничої діяльності інноваційного спрямування, є лише різновидом ВЕЗ, правові основи створення яких було закладено ще на початку 1990-х рр.

Діяльність С(В)ЕЗ у світовій практиці також не є односпрямованою і залежить від національних пріоритетів тієї чи іншої країни, на території якої вони створюються. Так, у США діє чи не найпотужніший у світі технологічний парк – вільна економічна зона, де розташовано 17 найбільших підприємств електронної промисловості (IBM, “Х'юлетт-Паккард”, “Ксерокс”, “Дженерал електрик” та інші), а також тут функціонують головні концерни військово-промислового комплексу США [5, с. 26].

В Україні питання фінансового забезпечення інноваційної сфери регулюється Законами України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, “Про інноваційну діяльність”, “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” та ін. Зокрема, у ст. 18 Закону України “Про інноваційну діяльність” перелічені джерела фінансування інноваційної діяльності: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних

Держава та регіони

інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи позичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України [2].

У працях ряду вітчизняних дослідників залучення фінансових ресурсів іноземних інвесторів, як і трансфер технологій з-за кордону, визначається як основне джерело забезпечення розвитку національної економіки, у тому числі й її технологічного оновлення. Ми не можемо погодитись з такими твердженнями. Аналіз статистичних даних

джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні свідчить (табл.), що кошти іноземних інвесторів займають мізерну частину у структурі фінансування технологічних інновацій в Україні: у 2006 р. – 2,9% від загального обсягу, у 2007 р. – 3,0%, у 2008 р. – 1,0%. Основними ж джерелами фінансування є власні кошти підприємств, що становили: 2006 р. – 84,6%, 2007 р. – 73,7%, 2008 – 60,6% від валового. Крім того, дещо активізувалась державна фінансова підтримка інновацій, яка зросла в загальній структурі з 1,9% у 2006 р. до 2,8% у 2008 р.

Таблиця

Джерела фінансування інновацій в Україні

Джерела фінансування	Роки					
	2006	% до 2005	2007	% до 2006	2008	% до 2007
Всього, млн грн, у тому числі	6160,0	107,1	10 850,9	176,1	11 994,2	110,5
Власні кошти підприємств	5211,4	103,3	7999,6	153,5	7264,0	90,8
Кошти державного бюджету	114,4	407,1	144,8	126,6	336,9	232,7
Кошти іноземних інвесторів	176,2	111,6	321,8	182,6	115,4	35,9
Інші джерела фінансування	658,0	126,5	2384,7	362,4	4277,9	179,4

Примітка: джерело даних: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності : стат. збірник.

Однак, на наше глибоке переконання, навіть за умови, що рівень іноземних інвестицій на фінансування інновацій буде досить високим, це не дасть змогу докорінно оновити вітчизняну економіку та надати їй стимул для випереджального розвитку і цьому є дві причини: іноземний інвестор розміщує свої активи відповідно до економічної доцільності, а проводити дослідження і впроваджувати новітні технології в Україні є недоцільним у зв'язку з наявністю значних незавантажених потужностей, можливістю використання імпортованої застарілої, але перевіреної технології, та відсутністю однозначної державної політики в зазначеній сфері; транснаціональні корпорації, що є на сьогодні основними гравцями на міжнародному ринку, а також уряди країн, де розміщені їх материнські структури, не зацікавлені у стимулюванні розвитку новітніх технологій на українському ринку з геоекономічних та інших причин, таких як втрата у перспективі ринків збуту продукції внаслідок розвитку власної національної високотехнологічної індустрії, відтак, найімовірніше, буде активізовано інструмент венчурних компаній. У цьому випадку суб'єкт, що є замовником отримує всі результати дослідження та можливість їх упровадити поза межами України.

Питання фінансового забезпечення інноваційних трансформацій порушувалось у доповіді віце-президента Національної академії наук В. Гейця, де серед усього іншого зазначалось, що на сьогодні населення акумулювало готівкою близько 60 млрд дол. США, і в тіньовому обороті обертається більше ніж 80 млрд дол. США [9]. Відтак необхідно розробити механізм їх залучення до фінансування інноваційної діяльності в

Україні. Однією з альтернатив є розвиток вітчизняної системи недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) і державних (крім Пенсійного фонду України). На сьогодні діяльність НПФ в Україні є не досить поширеною. Так, станом на кінець вересня 2007 р. сумарні активи вітчизняних НПФ становили 213,4 млн грн, з початку року зростання відбулось більше ніж на 60% [8]. Обсяги активів зазначених структур, звичайно ж, на сьогодні є досить скромними, однак цей ресурс динамічно зростає. Крім того, активізація довгострокового банківського кредитування за прийнятними ставками, і тут держава має надати суттєву підтримку, також сприятиме активізації інноваційної діяльності. Наприклад: комерційними банками в Україні на кінець 2008 р. надано кредитів підприємствам у розмірі 443,7 млрд грн, з них лише 11,3% – довгострокові (понад п'ять років) [10].

Окрім внутрішніх, існують і незадіяні зовнішні джерела фінансування інноваційних перетворень – це кошти, вивезені з України у формі іноземних інвестицій або ж нелегальними каналами. Станом на 01.01.2009 р. з України у формі прямих іноземних інвестицій вивезено 6198,6 млн дол. США, з яких 94% (5826,1 млн дол. США) спрямовано на Кіпр, де знаходиться одна з офшорних зон. У структурі наведених інвестицій, спрямованих на Кіпр 91,4% (5324,6 млн дол. США), становлять кошти, спрямовані у сферу операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям [8], тобто, по суті законсервованих до кращих часів. І це мова йде лише про офіційні обсяги. За даними, наведеними дослідницею С. Шумською, обсяги нелегально вивезено-

го капіталу з України становлять близько 58,1 млрд дол. США [7, с. 77], і це лише за період з 2000 до 2007 рр. Відтак, в Україні є значні незадіяні фінансові ресурси, котрі, можливо, і потрібно спрямувати на здійснення інноваційної діяльності, для чого необхідно проводити виважену, цілеспрямовану і спадкову (у контексті зміни урядових курсів) політику.

IV. Висновки

Отже, дослідивши сучасний стан розвитку національного інноваційно-інвестиційного ринку, можна дійти таких висновків. На сьогодні в Україні існує декілька фінансово-економічних форм впливу на формування інноваційно-інвестиційного ринку, а саме: технологічні парки, СЕЗ/ТПР та недержавні пенсійні фонди (як механізм забезпечення довгострокового фінансування). Усі перелічені важелі мають значні недоліки, а саме: механізм технопарків активовано неповністю внаслідок маніпуляцій із законодавством; спеціальні економічні зони та території пріоритетного розвитку дискредитовано як організаційно-правові структури, що сприяють тінзації економіки, та відмінено їм усі пільги та преференції, замість того, щоб внести необхідні зміни до переліку сфер економічної діяльності та замінити добувні й низькотехнологічні на інноваційно орієнтовані; система недержавного пенсійного страхування внаслідок незначного поширення своєї діяльності нездатна відігравати якоїсь суттєвої ролі у стимулюванні інноваційної діяльності.

Однак аналіз наявних та потенційних джерел фінансування інноваційної діяльності засвідчив, що в Україні існують значні незадіяні джерела, котрі доцільно активізувати за допомогою визначених фінансово-економічних важелів, а також банківської системи, котра з об'єктивних причин не може бути віднесеною цілком до фінансових форм впливу на формування інноваційно-інвестиційного ринку, оскільки надає послуги, крім усього іншого, по споживчому кредитуванню і в коротко- та середньострокових періодах.

На наше переконання, перспективним напрямом подальших досліджень може стати уточнення ролі банківської системи у сфері фінансування інноваційної діяльності.

Література

1. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" від 13.10.1992 р. № 2673-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.
2. Закон України "Про інноваційну діяльність" у редакції від 31.03.2005 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.
3. Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" від 16.07.1999 р. № 991-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні" від 14.03.94 р. № 167.
5. Барчан Г. Функціонування вільних економічних зон у ринковій економіці / Г. Барчан // Персонал. – 2006. – № 9. – С. 24–28.
6. Данілов О.Д. Інвестування: навчальний посібник / О.Д. Данілов, Г.М. Івашина, О.Г. Чумаченко. – Ірпінь, 2001. – 377 с.
7. Втеча капіталу з Української економіки: аналіз та оцінка за даними платіжного балансу / С. Шумська // Економічна теорія. – 2008. – № 4. – С. 56–77.
8. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів : матеріали Парламентських слухань 17.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/index.htm.
10. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

УДК 338.48.025.2(4/8)

ПОНЯТТЯ Й ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Шупік Б.В.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The term "state regulation" has analyzed and the term "state regulation of international tourism" has improved; the methods of state

influence on tourism development has considered and were defined the effective methods and instruments of the state regulation of the tourism.